"מגרודנא ובריסק תצא תורה"

"אפשר לדבר עם הרב?", צליל התרגשות ניכר בקולה של האישה שנקשה על דלת הבית.

– "כן, בבקשה".

היא נכנסה אל ביתו של הרב יצחק קופמן רבה של גרודנא.

הבקשה שלה הפתיעה גם אותו.

היא, אישה יהודייה, מתבוללת שנישאה לגוי. אין באורח חייה ולו סממן אחד של יהדות. היא מצפה לבן בחודש הקרוב ורצתה לוודא כי הרב יאות למול את בנה.

"זה הדהים אותי", מספר הרב קופמן, רק שם באחת הנקודות הרחוקות מן היהדות מבינים בדיוק את המושג, נשמה יהודית, ניצוץ שנדלק.

משפחת קופמן נחתה לפני כחמש שנים בגרודנא בעזרתו של ר' לוי לבייב, נשיא איגוד הקהילות היהודיות בחבר העמים כשמטרה אחת לנגד עיניה, לגרום להתפתחות רוחנית בקרב היהודים הפזורים ברחבי גרודנא. חלקם אינם מודעים ליהדותם. בגרודנא מספר היהודים קטן יחסית, כמה אלפים. מכל אותו עבר מפואר נותרו רק היהודים הללו, וגם אלו שנותרו צריך לחפור עמוק עמוק בנשמתם כדי לחשוף את החלק היהודי.

גרודנא. שם שחקוק בהיסטוריה היהודית, וצועד עמה יד ביד כבר ארבע מאות שנים. בעבר הייתה העיר חלק מפולין, סמוכה לליטא. היא התפרסמה מאוד בזכות ישיבתו של הגאון רבי שמעון שקופ, בעל ה'שערי יושר', שתלמידיה הורו הוראה בישראל בישיבות החשובות, וגם ראש ראשי הישיבות - ראש ישיבת פוניבז' רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, למד בצעירותו בישיבה. ויש אפילו ישיבה על שמה - בשני עותקים.

גרודנא היא נתח היסטוריה יהודי אמיתי. לפני שש מאות שנה כבר התגוררו בה יהודים, וגדולי ישראל רבים פיארו את הקהילה. רב העיר, הגאון רבי מרדכי יפה "בעל הלבושים", ייסד את בית הכנסת הגדול, שנחשב לאחד המפוארים ביותר.

הם הגיעו. העבודה רבה, הקשיים אורבים בכל פינה, אך יחד עם זאת הסיפוק גדול. יהודים שאינם יודעים ולו דבר וחצי דבר על יהדות. מלבד הידיעה כי אמם וסבתם היו יהודיות, אין להם ולו מושג קלוש באידישקייט - ולפתע–פתאום הנשמה היהודית שלהם מתעוררת.

"וזה לא קורה ביום אחד", מסביר הרב יצחק קופמן ומצייר את המפה אל ליבם של אותם יהודים. "השינוי לא חל ברגע. יש חבר'ה שמגיעים אלי קבוע לשיעורים. לאט לאט הם מתחילים להגיע לבית כנסת, מדברים איתך, ולנגד עיני מתרחשים השינויים. בית הכנסת הגדול שלנו הוא הפעיל ביותר באזור חבר העמים, בכל רוסיה. הוא לא נהרס בזמן מלחמת העולם השנייה, בתקופת השואה. הוא היה בתוך הגטו. הגרמנים ימ"ש השתמשו באולם בית הכנסת, שם היו מרכזים את היהודים לפני שנשלחו למחנות.

דורות של אלפי יהודים עברו כאן בבית הכנסת. כיום מתקיימים בבית הכנסת מניינים קבועים, ופעילות שוטפת לילדים ולצעירים תחת הדרכתו הצמודה של הרב הראשי לחבר העמים הרב בערל לאזאר. בבית הכנסת נמסרים שיעורי תורה המושכים אליהם קהל רב.

"אחד המבקרים הקבועים ניגש אלי", נזכר הרב קופמן, "הוא סיפר לי כי הוא אמנם לא שומר שבת, אך מאז התחיל להשתתף בשיעורים הוא משתדל לא לעבוד בשבת.

"טכנאי מחשבים סיפר לי כי הוא אינו מקבל עבודות בשבת, ואם מתקשרים ביום שישי להזמין אותו הוא מתעקש להגיע רק ביום ראשון". וזה מרגש בעיניו של הרב קופמן במיוחד לאור העובדה, כי הוא טרם החל ללמוד איתם הלכות שבת.

קונצ'רטו ליהדות...

בית הכנסת הישן של העיר בריסק

"כשהגענו לבריסק ביום הראשון חיפשתי מניין", משחזר הרב רבינוביץ. "מצאתי קבוצה שהתפללה יחד עם ותיק הקהילה שעמד בראש הקהילה, ר' שלמה וינשטיין ז"ל, הוא עוד זכר את בריסק בתפארתה וידע לשנן תפילות ולנהל חגים. אחד המתפללים ניגש אלי והסביר לי כי לציבור המתפללים במקום "אין סבלנות" לתפילה ארוכה וכי התפילה שלהם קצרה ביותר, הנהנתי בראשי ורק בקשתי שנוסיף בסוף התפילה "ישתבח"... הם הסכימו". וכך במשך תקופה ארוכה הוסיף הרב רבינוביץ "רק" עוד קטע קצר לתפילה, כיום התפילות הן באורך מלא...

◆ **"איך מגיעים אל היהודים הפזורים ברחבי העיר?"**

"עורכים קונצרטים ושולחים הזמנות, מחלקים עלוני הסברה, וזה מושך אותם להגיע. כשהם מגיעים לקונצרט, זאת הזדמנות לפנות אל הנקודה היהודית שנמצאת אצל כל יהודי, והם נפתחים ופתאום אפשר לשמוע אותם מספרים על סבתא ואמא, ומנהגים מסוימים שכן עברו מדור לדור.

"אחת הנשים סיפרה לנו כי היא יודעת שאסור לאכול בשר וחלב, וכי אסור לאכול את העור של העוף אלא צריך לקלף את העור קודם. איני יודע מהיכן היא לקחה את המנהג הזה..".

בגרודנא אפשר לרכוש רק מוצרים בסיסיים, פירות וירקות. מוצרי בשר וחלב הם מביאים ממוסקבה.

רמת החיים יחסית לבלרוס גבוהה. עיר מאד יפה. את ילדיהם הקטנים הם מחנכים בבית.

"אשתי מנהלת גן בבית ואנחנו מלמדים אותם את החומר בבית".

כל יום בגרודנא זה סיפור, לחזות בגילויי אידישקייט אחרי הרבה שנים של דיכוי.

"אתה רואה כמה דורות גם האבא וגם הסבא נוצרים שהתבוללו, אבל האמא והסבתא יהודייה", אומר הרב קופמן ובקולו מורגש סיפוק אדיר.

כל יהודי שמתקדם במשהו אכן גורם לו לסיפוק גדול.

יש יהודים שהתחילו להניח קבוע תפילין, ורבים כאמור החלו לשמור על שבת, גם אם לא באופן מלא, לפחות באופן חלקי.

זוג אחים בעלי עסק בקשו מהרב כי יגיע לקבוע להם מזוזה בבית.

"כשהגעתי הם החלו לשאול אותי שאלות על יהדות, הצעתי להם להגיע אלי באופן קבוע. נקבע זמן לימוד, והם החלו להגיע. בתוך זמן קצר הם החליטו לקבל עליהם שמירת שבת.

"כצעד ראשון החליטו כי עליהם לסגור את העסק שלהם ביום השביעי, בחורף השבת נכנסת כאן בשעה מוקדמת מאד, בסביבות שלוש, גם לכך הם מצאו פתרון, הם קצרו את הפסקות האוכל שלהם במשך השבוע בעשרים דקות מוקדם יותר ובכך הרוויחו כשעה וחצי, כך יכלו להרשות לעצמם לסגור את העסק ביום שישי בשעה מוקדמת יותר".

הרב חיים רבינוביץ, רבה של בריסק

הרב יצחק קופמן רבה של גרודנא

נס ההצלה של היהודי מגרודנא

אפיזודה מעניינת בפיו של הרב קופמן: "יש כאן יהודי מבוגר, צבי חסיד שמו, שנולד עוד בגרודנא שלפני המלחמה. הוא נכלא, כמו שאר היהודים, בגטו שהקימו הנאצים בעיר, ואפילו הוסע ברכבת המוות למחנה ההשמדה טרבלינקה. באמצע הדרך הוא קפץ וחייו ניצלו. והוא חזר להתגורר בגרודנא. מאז בואו, האיש אינו מפסיק להודות לה' על החסד שעשה עמו.

"לפני חודש נערכה הכנסת ספר תורה, הראשונה מאז המלחמה. הכנסנו את הספר לבית הכנסת של 'בעל הלבושים' זצ"ל, המוחזק על-ידי הקהילה. רוב בתי העיר נשמרו במצב טוב, וכך גם בית הכנסת שמתנוסס על תילו. בדרך אליו, עם ספר התורה, עברנו בגטו. צבי חסיד אחז בהתרגשות בספר התורה בשעה שעברנו בשער הגטו, דרכו עברו אלפי יהודים, ועיני הכול דמעו מהתרגשות".

אם יש נושא אחד שמטריד את רוב הפעילים באזור פולין, זהו נושא ההתבוללות.

"בחור מבוגר ניגש אלי ואמר לי כי הגיע הזמן שהוא יתחתן", מספר הרב קופמן.

"הבנתי כי המיועדת היא גויה, ר"ל. מיד ישבתי איתו והסברתי לו את חומרת העניין. אתה מתחתן עם גויה, הסברתי לו. אתה עוצר את המשכיות הדור.

לאחר חודש הוא בא לספר לי כי החליט לבטל את החתונה. "החלטתי", כך הוא אמר, "כי יש לנו אמונות שונות, והיא לא שייכת לאמונה שלי".

ההתבוללות גורמת למצבים מביכים. אל המועדון מגיעים ילדים שאביהם בן לעם היהודי, אך הם בנים לאמהות גויות. "קשה לנו לסלק מהמועדון ילדים של גויים, אבל זה חלק מהתפקיד...", מסכם הרב קופמן.

שני הרבנים פועלים במקום בתמיכת משפחת ראהר מארה"ב שתורמת בצורה נדיבה לפעילות העניפה.

הרב קופמן נפגש מדי פעם עם הרב רבינוביץ. בני משפחת רבינוביץ מתגוררים בבריסק ופועלים שם ללא לאות. הם נחתו במקום לפני כחמש שנים.

"כשהגענו לכאן ביום הראשון חיפשתי מניין", משחזר הרב רבינוביץ. "מצאתי קבוצה שהתפללה יחד עם ותיק הקהילה שעמד בראש הקהילה, ר' שלמה וינשטיין ז"ל, הוא עוד זכר את בריסק בתפארתה וידע לשנן תפילות ולנהל חגים.

אחד המתפללים ניגש אלי והסביר לי כי לציבור המתפללים במקום "אין סבלנות" לתפילה ארוכה וכי התפילה

שלהם קצרה ביותר, הנהנתי בראשי ורק בקשתי שנוסיף בסוף התפילה "ישתבח"...

"הם הסכימו".

וכך במשך תקופה ארוכה הוסיף הרב רבינוביץ "רק" עוד קטע קצר לתפילה, כיום התפילות הן באורך מלא...

סקירה היסטורית קצרה מגלה, כי עד שנת 1942 הקהילה היהודית בבריסק הייתה מן המפוארות, במקום היו כארבעים בתי כנסת ואחוז היהודים בבריסק עמד על שבעים אחוז.

כאמור, מלחמת העולם השנייה שינתה את המפה כולה. מעיר מפוארת נותרו כאלפיים יהודים (המספרים, אגב, רחוקים מלהיות מדויקים), ומדי שבוע הרב רבינוביץ מאתר יהודים נוספים.

"פעם בשנה, ביום היארצייט", הוא מספר, "אנחנו נוסעים אל קבר האחים הגדול, שם נרצחו כחמישים אלף יהודים".

מצב בתי הכנסת שנותרו על תילם כואב לו מאד. "בית הכנסת המרכזי הוסב בהוראת השלטונות למרכז קולנוע גדול. בית כנסת נוסף משמש למרכז ספורט".

לדבריו, אפשר עדיין לחוש את סממניו של השלטון. הבירוקרטיה מכבידה מאד את עולה. "ניסינו להשיג מבנה שישמש אותנו לבית הכנסת. התהליך כמעט בלתי אפשרי".

ולמרות הכל הם הצליחו לשפץ את בית הכנסת, שם נערכות תפילות כסדרן. במסירות רבה פתחו גן ילדים יהודי.

הילדה בגן החדירה יהדות בבית

כבר בגיל צעיר אפשר לגלות נשמה יהודית אמיתית מהי.

"הייתה לנו בגן ילדה מהקהילה. לאחר חודשיים בהם שהתה אצלנו, ההורים הוציאו אותה. מסתבר כי האב הוא גוי ואילו האם יהודייה, הילדה החלה לחזור הביתה "ולשגע" את ההורים.

"אבא למה אתה לא שם כיפה? למה אתה לא נוטל ידיים לפני האוכל? למה אתה לא מברך?". היא החלה לשנות את כל הסדרים בבית ולדרוש לקיים הלכות כפי שספגה בגן. סוף הסיפור מעיד על כוחה של ילדה, הם החזירו אותה כעבור מספר שבועות, אך היא לא ויתרה ונלחמה על רצונה לחזור לגן".

את המעשה סיפרו ההורים בעצמם.

◆ האם אתה סובלים מתופעות אנטישמיות?

לא. התושבים לא סובלים מגילויי אנטישמיות מובהקים. באופן אישי ניתן להיתקל במבטים עוינים והערות ברחוב.

"הלבוש שלי, השחור עם הכובע הזקן והפאות

"הייתה לנו בגן ילדה מהקהילה. לאחר חודשיים בהם שהתה אצלנו, ההורים הוציאו אותה. מסתבר כי האב הוא גוי ואילו האם יהודייה, הילדה החלה לחזור הביתה "ולשגע" את ההורים. "אבא למה אתה לא שם כיפה? למה אתה לא נוטל ידיים לפני האוכל? למה אתה לא מברך?" היא החלה לשנות את כל הסדרים בבית ולדרוש לקיים הלכות כפי שספגה בגן. סוף הסיפור מעיד על כוחה של ילדה אמיצה. הם החזירו אותה כעבור מספר שבועות, אך היא לא ויתרה ונלחמה על רצונה לחזור לגן".

הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל

הגאון רבי חיים סאלאוויציק זצ"ל

מושכים תשומת לב", הוא מעיד בחיוך. אין לו זמן להתעכב על זוטות כגון אלו שכן העבודה שם רבה, החל מעריכת בריתות ועד לצערו בטיפול בקבורה יהודית.

לאחר בקשות אינספור הצליח להשיג שטח מהעירייה כדי להכשיר בית קברות יהודי.

הנוער הצעיר הוא כר נרחב לעבודה. שם אפשר למצוא צמא גדול ליהדות.

פעמיים בשבוע נערכים שיעורי יהדות לצעירים, והדרך משם מסתעפת הלאה.

"אחת הבנות ביקשה מאיתנו להתארח אצלנו כל שבת ולהישאר ללון כדי לא לחלל שבת חלילה", הוא מספר על אחת ההצלחות הגדולות שלהם במקום. אותה נערה התארחה בביתם במשך שנה שלימה מדי שבת בשבתו. לאחר שנה הם שלחו אותה לארץ ובימים אלו ממש היא עומדת להינשא לבחור חרדי מן השורה.

אין ספק, השיעורים אותם הם מעבירים הם השפעה לטווח ארוך. אשתו של הרב פתחה מועדון לנשים, שם היא מרכזת את כל הפעילות עבור נערות ונשות הקהילה. בימי ראשון הם מנהלים בית ספר ללימודי יהדות בשעות אחר הצהריים.

מדי שבוע הטלפונים מצלצלים, ועוד יהודים מתגלים. "אנחנו כמובן מאמתים את יהדותם עם מסמכים ותעודות", מדגיש הרב רבינוביץ.

"רק השבוע מצאתי משפחה שלימה שהתברר כי כל המשפחה הם יהודים לפי ההלכה".

צורות העבודה חופפות. גם הם מעלים קונצרטים ובכך חושפים עוד ועוד יהודים.

בחור יהודי בן עשרים הגיע אלי ואומר לי: "עד לפני מספר חודשים לא הייתי מודע ליהדותי, בדרך אגב שמעתי את שמה הקודם של סבתי, לאחר שחקרתי את אמא שלי היא הודתה בפני על יהדותה".

וכך התחיל את המסע הרוחני שלו, הוא החל לבדוק כתות שונות, עד שהגיע לכאן. מהרגע בו נחתה כף רגלו בשיעור שנערך בבית הכנסת, הוא לא נעדר אפילו פעם אחת, רוח פעילה ותוססת. לאחר תקופה בה למד החליט לקבל על עצמו עולה של תורה, והיום בו הוא ביקש לערוך ברית מילה היה אחד הימים המרגשים ביותר כאן בבריסק.

הוא לא הבחור היחיד שביקש לעבור ברית מילה. יהודים רבים המגלים את יהדותם, ומתחילים להשתתף ולשמוע, מרגישים חובה להוכיח לעצמם כי הם אכן יהודים.

"בשנה הראשונה לשהותי במקום, ניגש אלי יהודי וביקש להשתתף בליל הסדר". הרב רבינוביץ לא חלם כי המפגש הזה יישאר לא פתור עד עצם היום הזה.

"מדובר ביהודי בשנות החמישים לחייו, הוא התחיל להגיע לבית הכנסת בקביעות, להשתתף בתפילות ובשיעורים, היהדות החלה למצוא חן בעיניו, עד שיום אחד הוא ניגש אלי והוכיח לי כי לפי הנאמר בתפילה הוא אינו יכול להמשיך להתפלל איתנו עד שהוא יעבור ברית מילה".

ואם אתם זקוקים להוכחה על המהפך השקט והאמיתי שמתחולל רחוק מהזירה הציבורית, ריח המאפים שעולה מן המאפייה הכשרה שהוקמה בבריסק, היא אחת ההוכחות לכך.